

Gulyabani

Hüseyin Rahmi
Gürpınar

1

Muhsine Hanım

Bu saf, muhterem kadın, kınalı saçlarının üzerine kundakladığı çimen yeşili tırtıl oyalı, koyu şarap rengi yemenisiyle, parmak dikişli lacivert lahurakiden¹ geniş hırkasıyla, etrafı kırmızı kaytan çevrili aba mestleriyle hâlâ gözümün önündedir.

Çocukluğumda, o zaman yaşı altmışı geçkindi.

Fakat kemerlilikleri ortalarına doğru eğri büğrü olmuş porsuk kaşlarının üzerine rastık şerbeti gezdirmek, gerdanda, yanakta rengi uçmuş eski benlerini tazelemek, kirpiksiz göz kenarlarını “sürme” ile gölgelendirmek alışkanlığında, güzellikten emekli olduktan sonra da hâlâ ayak diriyordu.

Kocası Hacı Hasan Efendi’ye çekici görünmek konusundaki bu süslenme alışkanlığına takılmaktan kendilerini alamayan komşu hanımlara, “Kardeşler, viran evi gösteren biraz boya, biraz badana, biraz temizlik, derlilik topluluktur” karşılığında bulunurdu.

Onun etli vücuduyla romatizmalı kalçaları üzerinde sendeleye sendeleye “of” diyerek, “Bana da yer açın cadalozlar” şakasıyla tandır başında bir yer alışı vardı.

Cuma ve pazartesi kış geceleri Aksaray’daki evimizde büyük bir “boza” eğlencesi kurulurdu. Eğlencenin ruhu, en büyük konuşmacısı, en tatlı hikâyecisi Muhsine Hanım’dı. Biz orada bulunanlar dört gözle gelişini beklerdik. O, kendine olan bu düşkünlük ve merakımızı bildiğinden ziyaret saatini kasten geciktirir, en sonra gelir, varlığından yoksun kalmak endişesiyle bir süre yüreklerimizi oynatırdı. Gelişinden ümidi kesme ıstıraplarıyla bizi epeyce üzdükten sonra nihayet kapı tokmağı “tak” derdi. Onun kocası Hacı Efendi’nin tek darbeden ibaret bir kapı çalışması vardı. Gelen

1 Lahuraki: Lahur taklidi olarak yapılan kumaşın Rum şivesiyle telaffuzu.

onlar olduğunu hep anlar, bütün masal heveslisi çoluk çocuk sevinçle merdivenlere karşılamaya koşuşurduk.

Muhsine Hanım avluya girince, “Hacı pek gecikme” tembihiyle kocasını savdıktan sonra mavi zemin üzerine iri sarı sopalı, ipekleri sağılmış Şam işi eski çarşafının yukarı kısmını omzundan aşağı atar, eteklerine basarak yuvar yuvar yürür, hemen koltuklayıp tandır başındaki saygın yerine oturturduk. Artık bütün gözler büyük bir merak ve bekleyişle onun buruşuk dudaklarına dikilirdi.

Masalçı hanım kendini ağır satmak için türlü tereddüt ve ağrıdan alma zeminlerinde dolaşarak, “Bu gece boğaz ağrım var. Yutkunamıyorum. Hâlim yok. Bir akşam da siz söyleyiniz ben dinleyeyim” nazlarından sonra, birçok ricalardan sonra bir bardak boza başlangıcıyla hikâyeye girişirdi. Bozanın mezesi olan leblebilerini dudaklarının ortasını merkez alarak alt, üst çenelerinden oluşan yüz kısmını buruşturarak bu sabit nokta etrafında dolaştırı dolaştırı tuhaf kasılmalarla çiğneyerek biraz göz süzöklüğüyle başlardı.

Hikâyenin heyecan verici yerlerinde başıyla birlikte kulaklarındaki, enseden pamuk ipliğiyle birbirine bağlı iki küçük yaprak arasından sarkmış ufacık armuda benzeyen Mevlevi sikkeli küçük küpeleri heybetli bir biçimde titrerdi.

Onun hikâyeleri içinde en meşhuru, en meraklısı “gulyabani” olayı idi. Bu bir masal değil, bir gerçek olay, gençliğinde Muhsine Hanım’ın başından geçen tuhaf ve üzücü bir maceraydı.

Bunu kendisinden dinlediğim gibi hikâyeye edeceğim. Fakat anlatanın saf ve sade dili, olayın bütün noktaları ve incelikleriyle satırlara geçirilmesine uygun olmadığı için gerek görüldükçe asılda olmayan özel terimleri kullanmak zorunda kaldığımı açıklamak zorundayım.

Yani Muhsine Hanım’dan dinlediğimi kendi hikâyeye dilimle yazacağım. Bazı cümlelerin anlatanın saf ağzından çıktığına şaşırarak okurlarımın itiraz ihtimallerine karşı bu kayda gerek gördüm.

İşte olay...

2

Ağlatıcı Bir Yol

Muhsine Hanım ilk bozayı içip ikincisinin, leblebisiyle birlikte çiçekliğin önüne konulmasını söyledikten sonra başladı.

Gençliğimde hoppaca bir kızdım. Fakat rabbim saklasın şimdikiler gibi erkeklere ne dirseklerimi açıp gösterdim, ne göğsümü. Dünyayı Konya'yı bilmezdim. Anam babam erken öldü. "Fukaralık" ayıp değil ya, bana mal mülk olarak zerre bırakmadılar. Genç yaşında komşu ellerine kaldım. Eş dost cömertliğini esirgemedi. Herkes hâlince birer hediye verdi. Eşya düzdüler, beni tellediler pulladılar, herifin birine verdiler.

Kör olası pek sarhoş ve soysuz çıktı. O arı, ben çiçek. O burgu, ben tahta. Rabbimin günü haşlar. Canımı yakar. "Yemeğin tuzu çok olmuş" der, döver. "Mintanımı çarpık biçmişsin der" döver. Kısacası tamı tamına üç sene dayağını yedim, kahrını çektim. Artık illallah canıma tak dedi. Bir gün o evde yokken bohçamı bağladım, kaçtım, boşandım kurtuldum. Bana ettiği yanına kalmadı. Kendisi de meyhane sedirinde can verdi, gitti.

Taze dul kaldım. İsteyenler çok oldu. Fakat kocadan canım yandı. Şimdiki kocam Hacı'yı buluncaya kadar. Neler çektim, neler... Bir süre kimseye varmadım. Elde yok, avuçta yok. Ne ile geçineyim? Sığındığım el evlerinde insanı kırk yıl isterler mi? Bir kibar konağına hizmetçiliğe gitmeye karar verdim. Öyle bir yer bulundu. Gittim. Haftasında beyefendi beni merdiven aralığında sıkıştırdı. Kaçayım diyorum. Herif ızbandut gibi kuvvetli. Kollarının arasından kurtulamıyorum. Bağırсан çağırсан olmaz. Ne ise helali hoş olmasın beyefendi benden birkaç öpücük aldı. Ertesi günü oradan taşı tarağı topladım, kaçtım. Yine öyle iki elim böğrümde açıkta kaldım. Bir zaman daha orada burada sürün-

dükten sonra benim küçüklüğümü tanıyan bir ana dostu Ayşe Hanım vardı. Geldi, beni buldu.

Yüzümü gözümü okşayıp öperek dedi ki, “Kızım senin bu yaşta böyle kimsesizliğine yoksuzluğuna yüreğim parçalanıyor. Sana uygun bir yer buldum. Gider misin?”

“Temiz, ırz ehli bir yer olduktan sonra niçin gitmeye-yim anacığım?”

“Aa... İrzlarına yerden göğe kadar kefilim. Aylık da gayet dolgun, görülecek çok iş de yok ama...”

“Ee, aması ne oluyor?”

“Sana verecek bazı nasihatlerim var. Bunlardan bir harf dışarı çıkmayacaksın...”

“Eğer istediğim gibi bir kapı ise vereceğin talimattan dışarı çıkmam. Emin ol...”

“Bu gideceğin yerde bir gözünü kör, bir kulağını sağır edeceksin. Gördüğün şeylerin aslını öğrenmek merakına kalkışmayacaksın. Elinde olmayarak sezdiklerini dışarıya söylemeyeceksin. Onlar parada pulda değil, gayet güvenilir bir kadın arıyorlar. Dişini sıkar da oturur, kendini onlara beğendirip güvenlerini kazanabilirsen birkaç sene içinde oradan zengin olur çıkarsın. Bir ev alıp başcağzını sokarsın. Bir yurdun olduktan sonra bekâr dikişi diksen geçinip gidersin.”

“Ay korkarım. Orası böyle pek esrarlı bir yer mi?”

“Bak, şimdiden merak etmeye başladın. Nene lazım senin âlemin esrarı...”

“Ah anacığım, merak etmemek insanın elinde mi? İnsan mı öldürüyorlar? Hırsızlık mı ediyorlar? Ne yapıyorlar? Orası bir batakhane midir? Nedir?”

“Çılgın, şimdi ağzına tokadı vururum. Aklına getirdiğin şeylere bak. Ben seni hiç öyle yerlere götürür müyüm? Bunlar gayet zengin, gayet terbiyeli, gayet kişizade şeyler. Terbiyeli, tedbirli, ağzı sıkı, akli başında bir hizmetçi arıyorlar.”

“O kadar ağzı sıkı olmaya neden lüzum var”

“Bazı kibar konaklarında içerideki şeylerin dışarıya sızdığını istemezler. Çalçene birtakım mahalle karıları hizmetçiyiz diye oraya buraya gidiyorlar. Aldıklarını bulduklarını rast geldikleri yerde söyleyerek lakırdı tellallığı ediyorlar. Bu dediğim yerde bu türlü çaçaron istemiyorlar. Durum bundan ibaret.”

“Bu konak nerede?”

“Üsküdar’dan biraz ötede...”

“Aa, demek ki denizaşırı...”

“Acemistan’a gidecek değilsin kızım. Üsküdar nerede? Şuracıkta burnumuzun dibinde. Sana hem yağlı bir kapı bulmalı hem de semt mi beğendirmeli? Boğaziçi’ne, Bulgurlu’ya gitmeyiz diyen Arap aşçılar gibi sen de ahmaklık etme... Her hâllerine ben kefilim diyorum. Beğenmezsen durmazsın. Seni pençikle¹ halayıklığa satmıyorum ya? Yıkan, temizlen, arlan, paklan. En yeni elbiseni giy. Şöyle ağırbaşlı, tirendaz, cilasun bir hizmetçi hâline gir. Vallahi az zamanda orada donanır, tövbe yoksulu olursun. Boğazın yemek, üstün esvap, cebin para görür. Oradan bana bir hizmetçi ısmarladılar. Anan rüyama girdi. Sen aklıma geldin. Sonra bana dua edersin.”

Ayşe Hanım’ın bu inandırıcı sözleri ve zorlamaları karşısında teklifini kabul ettim ve ertesi günü gitmek için hazır bulunmaya söz verdim.

Sabah oldu. Erkenden Ayşe Hanım geldi. Bahçekapısı’na indik. Bir kayığa bindik. Niçin herkesle beraber büyük kayığa binmediğimizi Ayşe Hanım’dan sordum.

“Bu kadar meraklı olma kızım. Her hesabımı sana söylemeye mecbur değilim” cevabını verdi.

Üsküdar’a çıktık. O tarihte Üsküdar’da şimdiki fayton-

1 Pençik: Sahiplik hakkını göstermek üzere köle sahibine verilen senet.

lar, talikalar¹ yoktu. İki yüksek makas üzerine oturtulmuş, her tarafı pencereleli karpuz şeklinde yuvarlak arabalar vardı. Ayşe Hanım beni bir kenara çekti.

“Sen burada dur” tembihinde bulunduktan sonra gitti. Bu arabacıardan biriyle pazarlık etti. Arabayı neresi için tuttuğunu işitemedim. Biz yan yana yuvarlak, antika bir çekmeye benzeyen bu arabaya kurulduk.

Çarşıdan geçerken bir bakkal dükkânı önünde durduk. Ekmek, peynir aldık.

“Anneciğim, gideceğimiz konakta yiyecek yok mu? Yahut pek uzak mı gideceğiz?”

“Aman kırk merak karı, sus. Adım başında bana ahret sualleri sorma. Kır havasıyla şimdi acıkırız. Safra bastırmak için aldım” dedi.

Ben Üsküdar’ı ömrümde ilk defa görüyordum. Çarşayı geçtik. Etrafı kırılık mezarlık uzun bir yoldan gidiyorduk. Bir çeşmeye tesadüf ettik. Zincirli bakır tastan doya doya su içtik. Araba bir yokuşa saldırdı. Git git bitmez. Git git bitmez.

Mevsim yaz sonuydu. Biraz sıcak vardı.

Ulu bir çınarın altında uyuyan yeşil bir türbenin önünde eğlendik. Ayşe Hanım elini kaldırdı. Mırıl mırıl okudu. “Allah şefaatine nail etsin” duasıyla ellerini yüzüne sürdü. Ben de Rabbim kabul etsin, namaz surelerinden bildiklerimi okudum.

Yine yola düzüldük. Artık evler seyrele seyrele hemen yok oldu. Tamamıyla bir kırılıktan gidiyorduk. Arada bir öküz arabasına, atlı eşekli adamlara tesadüf ediyorduk. Arabada sallana sallana içim bağrım birbirine karıştı.

“Daha çok var mı?” diye sordum. Ayşe Hanım’ın susmasına karşılık arabacı, “Dur bakalım, daha yeni yola düzüldük” cevabıyla korkumu artırdı.

Artık gide gide insana değil, ine cine bile tesadüf ede-

1 Talika: Dört tekerlekli, üstü kapalı at arabası.

mez olduk. Gözlerimizin önünde dağlar tepeler açıldıkça açılıyordu. Ah alnımın kara yazıları, bu karı acaba beni nerelere götürüyordu?

Benim ona sorduğum sorulara cevap yerine Ayşe Hanım hafiften, “Açıl dağlar açıl, yâri göreyim” nakaratlı bir türkü tutturdu. O söylüyor, ben gözyaşlarımı kalbime içirerek sessizce ağlıyordum.

Hayvan yoruluyor arada bir dinleniyorduk. Uzaktan denizleri, bayırları gördükçe bütün bütün garipseyerek artık kendimi tutamaz oldum.

Ayşe Hanım hiddetlendi. “Ah bebeciğim, emziğini mi istiyorsun? Koskoca kadın böyle hüngür hüngür ağlamaya sıklmıyor musun? Merhametten maraz hasıl olur, derler ya, çok doğru bir lakırdı imiş. Artık bir kere yola çıktık. Ağlasan da gideceğiz, bayılsan da gideceğiz. Ben bu kadar masraf ettim. Geri dönmem olamaz. Bu paraları kimden alacağım? Bari sus da arabacıyı kendine güldürme...” azarlarında bulundu. O çölde ağlamak sızlamak ne para eder? Etrafıma bakındım. Tamamıyla bu kadının eline, insafına kalmış olduğumu anladım. Arkamızdan İstanbul, Üsküdar kaybolmuştu.

Bir süre daha gittik. Uzaktan bir köy göründü. Kendimi hemen arabadan atıp o tarafa kaçmak istedim.

Bu telaşımı gören Ayşe Hanım küçümseyen bir gülüşle, “Muhsine, deliliği bırak. Sen çağda taze bir kadın tek başına bu ıssız yerlerden o köye kadar nasıl gider? Kendini hancılara, bağcılara ziyafet mi çekeceksin? O köyü buradan öyle görüp de yakın bir yer zannetme. Orası bir saat sürer.”

Teşebbüsümün pek delice olduğunu anlayarak niyetimden vazgeçtim. Fakat bir türlü kederimi yatıştırmayı başaramadım. Ellerimi yüzüme kapayarak hıçkıra hıçkıra ağlıyordum. Beni satmaya mı, öldürmeye mi, işte her nereye ise götüren o kadın bu yürek çarpıntılarımın biraz insafa geldi.

Yüzünü, sesini tatlılaştırarak, “Benim gibi bir ana dostundan sana hiçbir fenalık gelmez. Korkma, seni boğazlamaya götürmüyorum. Tırnk tırnk ay başlarında yüz tane kuruş alması kolay mı? İstanbul’da böyle bir kapı bulmak mümkün mü? Ne yapalım? Cenabıhak işte sana böyle takdir etmiş. Kısmetini böyle biraz uzacık yerden verecek. Yapacağım iyiliğe beni pişman etme. Çok şükür işte altımızda araba... Geldik. Çok bir yer kalmadı. Beğenip de oturursan ne âlâ. Hoşlanmazsan yine beraber döneriz. Ben seni zorla orada zincirlere bağlayıp bırakmayacağım ya!”

Bu sözlerden sonra azıcık yüreğime su serpilir gibi oldu. Sustum. Sessiz bir tevekkülle etrafıma bakmaya başladım.

Yine dere tepe demeyip gidiyorduk.